

DAĞ KARTALLARININ ÜLKESİNDE BAYRAM

*Bu yazının ilk bölümü Şubat 2019 tarihli gazetemizde Son Bahadırlar Ülkesi başlığıyla yayımlanmıştı.

Şahinimin acısı dinip yerini, günün getirdiği yeni sevinçlere bıraktı. En parlak sevincim ilkyaz mevsiminde oldu. Boğa Bayramı **Otzbay** geldi. Bu bayramın özelliği, yeni yılda ilk kez toprağın sabanla sürülmesi, ilk tohumların ekilmesi idi. Bu, güzel bir bayramdı. Eski tanrılara inanılan döneminde dahi kutlanan bu bayram, kökenimin dayandığı ülkemle ilgili en parlak anıdır.

Bizim çocukluk günlerimizde bu bayram şöyle kutlanırdı: Önce en güzel silahlarını kuşanmış erkekler, başta din adamları, **dibir**, kadı olmak üzere çiftlikte büyük tören için toplanırlardı. Orada Tanrıya yakardıktan sonra ilahiler söyleyerek ataların mezarlarına, yâd ellerde savaşta ölenlerin anısına kalede dikilen anıtlara gidip merhumun ruhunun yurt hasretinden kurtulmasını, kendilerine kerem kılmasını dilerlerdi. Kars önünde kalan dedem Manisa Mohama'nın da orada bir anıtı vardı.

O gün, çevredeki doruklar henüz bütünüyle karlıydı. Ancak eteklerde yaşam canlanmış; oraya ilkyaz gelmişti. Toprak karaydı, yaştı. Ağaçlar, yemeni gibi ince, yeşil bir örtüye bürünmüştü. Sevimli güneşin ışınları bu yeşilin üzerine vuruyordu. Güneş ışınlarının yansıdığı yerlerde bir sis beliriyo, burcu burcu bir koku yayılıyordu.

Ağaçlar çıplaktı. Dallarında karatavuklar ötüyordu. Alay tarlaya geldi. Orada toplanmış avul halkının beklediği tören başladı. Gözleri iri iri açılmış çocuklar, önde duruyor; meraklı bakışlarla süslü püslü kadınların kollarında izliyorlardı olanları. Dibir, değişik bir kılıktaydı. Ters yüz edilmiş bir kürk giyinmişti. Başındaki gösterişli, büyük kalpak, alnını büyük ölçüde örtüyor, ona korkunç bir görünüm veriyordu. Eski çağların yer tanrıları böyle olmalıydılar.

İşte, yelesi alınları çiçeklerle bezenmiş, iki genç boğa getirip oradaki hazır sabana koştular. Dibirin kendisi, o bilgin kişi, sabana koşulu boğaları tarlaya sürdü. Yumuşak toprak, ağır yaş keseklere ayrıldı. Dibirin ardından **ekici** geliyor, tohumu ölçülü devinimlerle toprağın yarıklarına serpiyordu. Köylüler, dikkatli bakışları ile onları izledi. Tarla boydan boya iki kez geçildikten sonra kutsal otszabayın ilk önemli bölümü sona erdi.

Bunu eğlenceler, şakalaşmalar izledi. Sırada, delikanlıların savaş oyunları vardı. Bunlar taş fırlatma, at yarışları, kılıç oyunu ve koşulardan oluşuyordu. En iyi binicilere, en hızlı koşuculara, en keskin atıcılara ödül olarak ışı ışı parlayan kumaşlar verildi. Bunların üzerinde ilkyaz bayramının gerçek simgesi olan araba tekerleği biçimindeki **giguç** vardı. Giguç, halka biçiminde, üzerinde baldan süslemeleriyle Alman paskalyalarını çağrıştıran yumurtalar bulunan bir çörekti. Biz çocuklara da küçük birer giguç verildi. Buna uzun süre elimi sürmedim. Çünkü giguç yılda yalnızca bir gün vardı. Bir sonraki otzбай için sonsuz bir zaman beklemem gerekiyordu.

Bayramın bitiminde savaş oyunları birincisinin evinde bir şölen verildi. Çalgılı, oyunlu bu mera sim çılgin eğlencelerle gece yarısına kadar devam etti. Bununla birlikte ertesi sabah tarlaların hepsinde sabanlar iş başındaydı. Kara tarlaların sağında solunda karartılar kıvıldıyordu. Ekincinin yılı başlamıştı. Dağ kartalları onları yukarıdan izliyorlardı.

Halil Bek MUSAYASUL- Son Bahadırlar Ülkesi
Çeviri: Yardımcı Doç. Dr. Süreyya Ülker

Kartal

Boğa

Tasarımcı
Sercan Başdoğan
Engin
0511 417 34 48 86

Her Derde Derman Olan Yer: AXTI

Axtı'ya boş yere “Dağıstan'ın incisi” dememişler. Azerbaycan -Dağıstan sınırda bulunan Axtı her iki ülkede kaplıcaları ve diğer birçok özellikleri ile ün sahibi bir yerdir. Tedavi olmak maksadıyla bölgeye gelen turistler, dağ manzaralarının muhteşemliğine, bağ-bahçelerin güzelliğine, kadim mimari üslubuna, yerli sakinlerin konukseverliğine hayranlık duyarlar.

Reyonun merkezi Axtı şehri, Dağıstan-Azerbaycan sınırının otuz beş km yakında, Axtı çayı ile Samur nehrinin kavuştuğu yerde, deniz seviyesinden bin metreden çok yüksekte, dağ zirveleriyle kuşatılmış arazide konumlanmıştır. Yaklaşık on beş bin nüfusa sahip bu Lezgi şehri, Dağıstan'ın önde gelen uygarlık ve turizm merkezlerinden biri olarak bilinir.

Axtı'nın en az üç bin yıllık bir yaşı var. Bunu Diyarşünaslıq Müzesinde sergilenen buluntular kanıtlıyor. Axtı; Albanya'nın, Sasanilerin, Şirvanşahların ve diğer devletlerin sınırları içerisinde yer almıştır.

Axtı yer altı suları hakkında ilk malumat 6. Yüzyıla aittir. Bu kaynaklar bin dört yüz ile bin yedi yüz metre derinliklerden dağ katmanlarını yararak büyük tazyik ile yüzeye fıskırıyor. Bu suların terkinde bulunan madenler Çarlık Rusya'sı döneminde tahlil edilmiş, birçok hastalıkların iyileştirilmesinde yararlı olduğu belirlenmiştir. Pınarların çevresinde inşa edilmiş çok sayıda hamam yıkılarak yeniden yapılmıştır. Sovyet döneminde pınarların alt yapısı geliştirilerek pansiyonlara, otellere dönüştürülmüş, şişe suyu üretimi için tesisler kurulmuştur.

Axtı Yer Altı Toprak, Su ve İklim Kaynaklı Doğal İyileştirici Faktörlerin Bilimsel Tedavi Merkezi, hali hazırda arazideki hidrojen sülfürlü, iyotlu, radyasyonlu on dört kaynağı kapsıyor. Bu kaynaklar ısı derecesine göre yukarı ve aşağı hamam adı verilen bölümlere ayrılır. Sıcaklığı 50-52 dereceyi bulan en kaynar sular **yukarı hamamlara** verilir. Bir km mesafedeki **aşağı hamamlarda** ise suyun ısı 43 derecedir.

Kaynar sular romatizma, gastrit, mide ve on iki parmak bağırsağı hastalıklarının iyileştirilmesi için birebirdir. Küvetler, omurga ve kalp-damar rahatsızlıklarında tedavi edicidir.

Axtı'da serin suyu olan pınarlar da var. Bunlardan terk edilmiş **Kudçax** köyüne giden yolda bulunanı magnezyum yönüyle zengindir. Axtı kalesinin karşısında sodalı suyu olan kaynak vardır. Çamurla tedavi, bölgedeki başka bir tedavi yöntemidir. Doğal çamur gölleri spor zedelenmeleri, deri hastalıkları ve birçok diğer patolojik rahatsızlık için şifa kaynağıdır.

Tedavi merkezinin müdiresi **Palmire Bursalova** diyor ki: Pansiyonerler şifalı sıcak çamurun içine girer girmez, vücudun hasar görmüş bölgelerini çamur parçaları ile tedavi eden kabin süreçlerinden yararlanabilecekleri gibi kaynak suyu küvetlerini de tercih edebilirler.

Kronik eklem rahatsızlığının tedavisi ve önlenmesi için arka arkaya 4 yıldır gelen Mahaçkaleli Beden Eğitimi Öğretmeni **Murat Emiraslanov**, Axtı'da çamur banyosu ve kaynar su uygulamalarının kendisini kısa sürede iyileştirdiğini belirtmiştir. O, ikinci ve üçüncü uygulamaların ardından ağrılarından tamamen kurtulmuştur.

Merkezin daimi konuklarından biri, Bakülü hemşire Elmira Aliyeva ise diyor ki, **Axtı'da tedavinin çok kısa sürede sonuç vermesini, yalnızca suyun terkindeki mineraller veya iyileştirici çamurla açıklamak yeterli olmaz, bu diyarın görülmemiş havası, billur gibi suyu, ekolojik temiz mah sulleri de her derde devadır.** İşte bu faktörlerin hepsi birden pansiyonerlerin kısa zamanda iyileşmesini sağlıyor, bu durum haklı olarak Axtı'ya uluslararası düzeyde bir şöhret kazandırıyor.

*Axtı'nın diğer adı **Dokuzpara**'dır.

Devam edecek

Tarihi Axtı Köprüsü

İdris Yunusov Köprüsü

Dağıstan

-KİM-

-KİM-

UZAK TARİH'TEN NOTLAR -7- BİR KURULUŞUN ÖYKÜSÜ -2 –

35. Bölge Devletleri arasındaki rekabetin boyutları neydi?

Samanoğlu (Samanî), Karahanlı, Gazneli devletleri haritalarını incelerseniz **Mevârâünnehir** (Ceyhun-Seyhun nehirlerinin arasında **Buhara**, **Semerkant**, **Gazne** gibi şehirlerin yer aldığı coğrafya), **Horasan** (Merv, **Nişabur**, **Reş** ve **Belh** şehirlerinin konumlandığı coğrafya) bölgeleri başta olmak üzere bu üç devletin hâkimiyet alanlarının diğeriyle çakiştiğini görürsünüz. Bu durum söz konusu devletler ile devlet kurmaya aday Selçuklular arasında çetin, karmaşık bir mücadelenin geçtiğini ortaya koyu yor.(bkz. Harita 1, 2)

Daha anlaşılır kılmak için söz edersek ellerindekinden daha da çok toprak kazanmak için mücadele eden devletler (**Gazneli**, **Karahanlı**) ile coğrafyadan silinmeye yüz tutan iktidarlar (Oğuz Devleti, Samanoğulları) ve nihayetinde siyasi güç kazanmak isteyenler (Selçuklular) arasındaki rekabet büyüktü.

Samanoğulları, Abbasi Devleti'nin gölgesinde Ahmet Es Bin Samani, Nasr Bin Ahmet, İsmail, Nuh gibi liderlerin öncülüğünde Buhara merkezli bir emirlikti.

Karahanlılara Mâverünnehir'i, Gaznelilere Horasan'ı kaptırmadan önce Ceyhun-Seyhun nehirleri arasındaki bölgeden Orta Asya'ya ulaşan kervan yollarının emniyetini üstlendiler ve hilafetin iktisadi durumunu geliştirip Abbasi ülkelerinde refah sağladılar. İslamiyetin Türkler arasında yayılmasında büyük rol oynadılar. Başkentleri Buhara'da, diğer birçok şehirde Farsça İslam âleminde tasavvuf ehlinin dili oldu. İbn-i Sînâ bu ortamda yetişti. **Firdevsi**, **Şehname**'yi bu dönemde yazmaya başladı. **Kelile ve Dimne** çevrisi o yıllarda yapıldı. Karahanlılar onların sayesinde İslam Devleti'ne dönuştü.

Bir zamanlar Abbasiler adına Semerkant valiliği görevinde bulunan Samanoğlu Nuh'un ölümünden sonra yerine geçen Mansur, Buhara'yı terk edince bu iktidar ilk darbeyi almış oldu. Karahanlı hükümdarı İlek, Samanoğlu varlığına son vermeyi kararlaştırdı.

Abdulkemel ve tüm hanedan başşehir, **ÖzKent**'e gönderildi. Fakat prens Muntasır, Harizm'de topladığı orduyla Karahanlı valisini Buhara'dan çıkardı.

Semerkant'tan alınan destek etkili olmadı. Ancak asıl Karahanlı ordusuyla savaşmayı göze alamayan Muntasır, İran'a kaçtı. Son Samani emiri Muntasır 1005' te öldürölünce bu hükümranlığın varlığı sona erdi.

36.Selçuklu Oğuzları ne durumdaydı?

Selçuklu Oğuzları henüz kurulu bir devlet düzenine sahip olmaktan uzaktı. Selçuklular, hizmetleri karşılığında bağımsızlık kazanacakları inancındaydılar.

Muntasır, üç defa Selçuklu yardımı görse de Ceyhun (Aamuderya)'da tutunamadı. Burayı terk etti. Selçuklulara itaat etmeyen Türklerin nehri geçerek kendisine zarar vereceğinden korkarak Merv' e gitti. Söz konusu tehdit Karahanlı'dan değil , Oğuzlardan (Selçuklu değil) geliyordu. Muntasır, Samanoğlu tahtını kurtarmak için mücadelesine devam ederek Maverâünnehir'e yönelse de Buhara valisi tarafından mağlup edildi. O, bu defa **Nur**'a çekilmiş, saldırılarına buradan devam edip sonunda kazanmıştır. Semerkant reisinin gazileri üç bin kişiyle, şehrin şeyhleri üç yüz köle ile yardıma gelmiş, Oğuzlardan da destek verenler olmuştur.

1004'te Karahanlılar bozguna uğratılınca Oğuzlar, Karahanlıları ganimet elde etmek için takibe koymuşlardır. Oğuzlar serbestliklerini, savaş sırasında da, savaş sonrasında da korumuşlardır. Bu zafer uzun ömürlü olmadı. Karahanlı hükümdarı topladığı taze kuvvetlerle geri geldi. Samanoğlu hükümdarı kaçtı. Artık Samanî devri kapanmıştı.

Selçuk bey'in Cend' de ölümü, Tuğrul ve Çağrı'nın bu şehri terki gibi hadiseler, Samanoğullara yapılan yardımdan sonradır. İki kardeş, bu hadiseler sırasında ister amcaları İsrail ile birlikte hareket etmiş olsunlar, ister kendi başlarına davranmış olsunlar Cend sonrası yaşadıkları saha ya birbirine yakın ya da aynıdır. Zaten Tuğrul ve Çağrı, amcalarının esir edilmesine kadar, reislik iddiasından bulunmamışlardır.

Yeni merkez uçlardan içleredir. Artık bütünüyle İran'dadırlar. Deneme, arama dönemi sona ermiştir. Yeni yurt Mâverünnehir'dir. Kazanç artmıştır.

37. Samanoğlu çöküşünün sonuçları nelerdir?

Samanoğlu çöküşü, Horasan ve Maverâünnehir'de kuvvet boşluğuna yol açtı. Karahanlılar ve Gazneliler mirasa çöktüler. Artık hem iç hem dış münasebetler, yeni bir devrin kapısını açmıştı. Fırsatlar değerlendirildi, kuvvetlenmek için kollar sıvandı.

Sahada denetim Karahanlıların eline geçmişti. Hükümdar Nasr, Gazneli Mahmut ile önceden anlaşmıştı. Buna göre önceki Karahanlı hükümdarı Buğra ile Samanoğlu arasındaki anlaşma esas alındı. Ceyhun ırmağı hudut olacaktı. Mahmud, Mâverünnehir'i Karahanlılara vermiş, kendisi Horasan ile yetinmişti. Oğuzlar artık Karahanlı tebaasıydı. Her iki gücün gözleri onların üzerindeydi. Kendilerine karşı husumeti dikkate alıp hareketsizliği seçti Oğuzlar.

Karahanlılarla dostane ilişkiler kurarlar. Prens Ali Tekin ile temasa geçerler. O, 1014'ten beri Buhara'da hüküm süren biridir. Karahanlı Arslan'dan kaçıp Selçuklu prensi İsrail ile müttefik olmuş, Selçuklular böylece bir hanedan sahibi ile eşit konum elde etmiştir. İsrail ordu, Ali tekin de arazi sahibi olunca iki şef bir devlet için gerekli unsurları tamamlamış, birbirlerinin eksikliğini gidermiş olurlar.

Karahanlı-Gazneli iş birliği yarar sağlamaz. Buhara'da zafer yeni müttefiklerin, yani Karahanlı prensi Ali Tekin ile Selçuklu İsrail'in olur. Karahanlı hükümdarı Kadir Han, ümitsizliğe düşer. Artık Samanoğullarından boşalan yeri, Semerkant'ı da içine alan yeni bir devlet doldurmuştu. Fakat bu devlet için doğu ve batı, iki tarafı tehdit altında bir hükümrانlık söz konusudur.

Abdullah Kubalı

Kaynakça: İnternet ödev siteleri

İbn-i Sina

Gazneliler Devleti

Karahanlılar Devleti

DAĞISTAN'DA AVAR MİMARİSİ -3- KUTSAL KONUT

Araştırmacı, kitabında **Kutsal Konut** adlı bir ara başlığa yer vermiştir. Bu bölümde Avar evindeki mimari formların kendine has özelliği, dayanakları, işlevleri, zaman içindeki değişimi veya değişimlere direnme yeteneği dünya mimarlık ailesi kapsamında ortaya konulmuştur.

Avar evi, hemen hemen Kafkasya'nın tümünde yaygın olan **saklidir**. **Saklıya tipi** diye de bilinen bu evin Avar yorumunda cephenin bir yüzü ve pencereleri vadiye bakan, yokuşa uzanan plana sahiptir. Ortada ahşaptan yapılmış dayanak, kare şeklinde tasarımı olan diğer ev tipinin, **kule evin** örnekleri - ki bunlara Eski Yakın Doğu'nun her tarafında rastlarız- Dağıstan'da seyrektilir.

Saklıya tipi (dağlık yörelere ait ev tipi) nin Avar tarzındaki konuttan farklı temel özellikleri şunlardır: Evin arkasında (dağ tarafında), ortasında, ahşaptan yapılmış, tek bir taşıyıcı direk, direğin yanlarında, üzerine rafların ve dolapların yerleştirildiği taşıyıcı, ahşap bir duvar ve oda zemininin ortasında bir açık ocak.

Arkeolojinin kanıtladığına göre, bu ilkeler en az altı bin yıldan beri değişmemiştir. Bu şahane değişmezliğin nedeni evin töresidir. (**cult of the home**)

Atalardan gelen kabileye ait törelerin (**klan putunun**) ana unsuru olan ev halkının töresidir bu. **Evin kutsallığı inancı değişimin önüne geçti**. Eğer buna köylerdeki evlerin bağımsız olmasının imkânsızlığını ve bireysel ailelerin bu engeli aşmalarının teknik zorluklarını da ilave edersek okuyucunun soracağı şu soruya cevap vermek güç olmaz. Doğa üstü antikliğı olan bu kayıp dünya nasıl ortaya çıktı? Ve nerede? Avrupa'da mı?

Cevap basittir: Dağlının toplumsal gelişimini durdurmuş olan, kendi yaşamında esas olarak evdir. Yaşadıkları topraklardaki olağanüstü **izolasyon** bunu teşvik etmiştir.

KÖKENDE KAFKASYALI, TARZDA AKDENİZLİ

Bu evin değiştirilemeyen esasının, stilistik ve dekoratif gelişimi incelendiğinde, aynı kökenden gelen çok sayıda yerel çeşitlemenin olduğu görülür.

Ancak tüm bunların Akdeniz sanatının doğu ucundaki bir kolu olduğu sonucuna varılır. Bu benzerlik Neolitik köklerde, **Ege**'de, **Girit**' te, **Miken**lerde, Klasik **Yunan** sanatlarında ve nihayet **Rönesans** klasikliğinde ve onun 18. Yüzyıldaki yansımalarında izlenebilir. Sonuç olarak yerleşik sanatsal kültür, yapısal ve planlama yönünden **Kafkas kökenine** karşın, **Akdeniz tipi** olarak nitelendirilebilir. Bu, Avar sanatının iyi korunmuş birçok versiyonunda görülen özgünlüğünü ve kimliğini ortadan kaldıramaz.

Yazar, şöyle devam ediyor: Kim bilir, belki de Akdeniz kökenli oluşum, diğer araştırmacıları Avrupa mimarisinin ve hatta onunla birlikte tüm insanlığın ortaya çıkışı konusunda var olan bazı problemlerin (belirsizlik, bilgi noksanlığı) çözümüne yöneltecektir. Bilim, epvey uzun zaman alan ilkel –kabile çağındaki Avrupa mimarisi hakkında hiçbir şey söyleyemedi. Akdeniz bölgesi onun beşiğidir.

Kafkasya Yazıları, sayı 5,

İngilizceden çeviren: **Gökhan M. Menteş**

Dağıstan'da Bir Kasaba